

Comparació dels riscos en línia que afronten els infants europeus: reflexions sobre l'ús juvenil d'internet al Regne Unit, Alemanya i Espanya¹

SONIA LIVINGSTONE

Professora de Psicologia Social del Departament de Mitjans i Comunicació de la London School of Economics and Political Science, Regne Unit

UWE HASEBRINK

Professor de l'Institut Hans Bredow de la Universitat de Hamburg, Alemanya

CARMELO GARITAONANDIA

Professor de la Facultat de Ciències Socials i de Comunicació de la Universitat del País Basc

MAIALEN GARMENDIA

Professora de la Facultat de Ciències Socials i de Comunicació de la Universitat del País Basc

Resum

La recerca i la política europees presten cada cop més atenció als riscos que afronten els infants quan utilitzen internet. La xarxa EU Kids Online ha analitzat recentment les conclusions disponibles comparant la recerca duta a terme en 21 països europeus per tal de determinar les semblances i les diferències. Aquest article presenta en primer lloc la justificació i la metodologia per a un enfocament internacional i a continuació analitza les conclusions més importants. A partir d'una classificació dels països segons l'ús d'internet per part dels infants i el risc que comporta, l'article se centra en tres països amb resultats diferents: el Regne Unit (ús elevat, risc alt), Alemanya (ús mitjà, risc baix) i Espanya (ús baix, mitjà). Les conclusions i les iniciatives polítiques poden ser útils quan es comparen entre aquests països.

Paraules clau

Ús d'internet, infants, experiències de risc en línia, joves, EU Kids Online.

Abstract

European research and policy is paying growing attention to the risks faced by children as they use the internet. The EU Kids Online network has recently scoped the available findings, comparing research across 21 European countries in order to identify both cross-national similarities and differences across Europe. This article first presents the justification and methodology for a cross-national approach, then overviews the key findings. On the basis of a classification of countries according to children's internet use and risk, the article then focuses on three contrasting countries: Britain (classified as high use, high risk), Germany (classified as medium use, low risk) and Spain (classified as low use, medium risk). Findings and policy initiatives can thus be meaningfully compared across these countries.

Key words

Internet's use, children, online risk experiences, teenagers, EU Kids Online.

Introducció: internet comporta un risc per als infants?

A Europa, els infants i els joves cada cop tenen més accés a internet i a les tecnologies en línia. Les diferències entre els països en l'ús d'internet per part dels infants continuen sent grans i oscil·len entre menys d'una tercera part d'infants connectats a Grècia i Bulgària i més de dues terceres parts a Estònia i Dinamarca (Eurobaròmetre 2006). La creixent preocupació pública sobre el risc en línia a molts països sol eclipsar l'optimisme inicial sobre els beneficis per als infants de l'accés a internet. Per entendre què pot oferir internet als infants i les seves famílies en matèria d'educació, lleure, participació i comunitat i, en l'aspecte negatiu, pel que fa al risc de dany, es fa un seguiment cada cop més minuciós d'aquest ús creixent d'internet i les tecnologies en línia.

Segons la xarxa EU Kids Online, és molt important adoptar

una perspectiva internacional per saber si les experiències dels infants quan es connecten a internet són diferents segons el país, com són aquestes experiències i per què són diferents.² Per això, la xarxa planteja la pregunta següent: què se'n pot treure de les semblances i les diferències en les experiències de risc dels infants en 21 països? El seu treball es basa en la comparació de les dades disponibles d'estudis recents en diverses llengües. El 2008 s'havien identificat, codificat i comparat més de 400 estudis dins d'aquesta xarxa (vegeu Hasebrink, Livingstone i Haddon 2008). A partir de tres països model, aquest article posa en relleu algunes de les conclusions més importants per tal d'exposar les implicacions per a la recerca i la política europees.

En primer lloc, però, cal fer un advertiment. La majoria de les dades disponibles tenen a veure amb adolescents i no pas amb infants. La majoria d'aquestes dades prové d'enquestes perso-

nals sobre el risc de dany i no pas de dades directes del dany. A més, hi ha moltes qüestions que s'inclouen en l'agenda política que la recerca sociològica encara no ha tocat (Staksrud, Livingstone i Haddon 2007). Del que sabem més, doncs, és de la incidència i la demografia de les experiències de risc entre els adolescents que es connecten a internet, és a dir, de les activitats i les trobades que poden estar associades amb la probabilitat de patir un dany. Quan es pregunta sobre experiències de risc també es plantegen alguns problemes metodològics difícils de resoldre (vegeu Lobe, Livingstone i Haddon 2007). Per exemple, els infants i els adults no sempre estan d'acord en les definicions: per als infants, fer nous amics o revelar informació personal en línia és una oportunitat d'ampliar la seva xarxa social, però per als adults, sobretot per als pares, això es considera un risc.

Tot i que és especialment difícil definir els riscos d'una manera culturalment consensuada, i que és difícil estudiar-los d'una manera metodològicament rigorosa i èticament responsable, Hasebrink *et al.* (2008) va proposar una classificació de 12 categories de risc que podria ser pertinent per a tot Europa (i altres territoris):

- Aquesta classificació distingeix els riscos de contingut, en què l'infant és un receptor de la comunicació dels mitjans inoportuna o inapropiada, dels riscos de contacte, en què l'infant és un participant de la comunicació personal o entre iguals de risc, i aquests dos riscos es distingeixen d'una tercera categoria, la del risc de conducta, en què l'infant es posiciona com un actor que contribueix al contingut o contacte de risc, o bé en produeix.
- La varietat de riscos també es pot classificar segons les motivacions dels productors en línia —sobretot motivacions comercials, agressives, sexuals i relacionades amb valors—, que donen lloc a la classificació que es mostra a continuació. Tot i que aquesta classificació no esmena l'ambigüïtat a l'hora de distingir els riscos de les oportunitats esmentades, sí que és

útil a l'hora d'organitzar les dades de recerca disponibles sobre la incidència de les experiències de risc en línia en les 12 cel·les de la taula següent.

Com hem dit, algunes d'aquestes cel·les consten de poques dades de recerca. L'anàlisi següent es concentra sobretot en els àmbits en què s'ha dut a terme la recerca a molts països europeus, si no tots (ombrejats en gris a la taula 1).

Classificació dels països europeus a partir dels riscos en línia per als infants

La nostra estratègia va consistir a observar en primer lloc del grau de semblança entre els països abans de tractar les diferències. És significatiu el fet que l'ordre global dels riscos semblava més o menys comú als 21 països les conclusions dels quals han estat comparades per la xarxa EU Kids Online. Per tant, tot i les variacions entre països, sembla ser que:

- Donar informació personal és el risc més comú (aproximadament la meitat dels adolescents que es connecten a internet);
- Veure pornografia és el segon risc més comú (4 de cada 10) a Europa;
- Veure contingut violent o d'odi és el tercer risc més comú (aproximadament una tercera part dels adolescents);
- Ésser assetjat/ofès/amenaçat afecta al voltant d'1 de cada 5 o 6 adolescents que es connecten;
- Rebre comentaris sexuals no desitjats és una experiència viscuda per 1 de cada 10 adolescents (Alemanya, Irlanda, Portugal), però s'acosta més a 1 de cada 3 o 4 adolescents a Islàndia, Noruega, el Regne Unit i Suècia, i arriba a 1 de cada 2 a Polònia;
- Trobar-se al carrer amb algú que s'ha conegut per internet és el risc menys comú, tot i que més perillós, amb xifres molt

Taula 1. Classificació de riscos en línia per als infants

	Comercial	Agressiu	Sexual	Valors
Contingut - <i>l'infant com a receptor</i>	Publicitat, correu brossa, patrocini	Contingut violent/d'odi	Contingut pornogràfic o sexual no desitjat	Racisme, informació/consells esbiaixats o enganyosos (p. ex. drogues)
Contacte - <i>l'infant com a participant</i>	<i>Tracking</i> / recollida d'informació personal	És assetjat, ofès o amenaçat	Es troba amb estranys, està sent "preparat"	Autolesió, persuasió no desitjada
Conducta - <i>l'infant com a actor</i>	Jocs d'apostes, <i>hacking</i> , descàrregues il·legals	Assetja o amenaça un altre infant	Crea i penja material pornogràfic	Dóna consells, p. ex. suïcidi / xat, favorables a l'anorèxia

Font: EU Kids Online (Hasebrink, Livingstone i Haddon 2008)

semblants a tot Europa: al voltant del 9% (1 de cada 11) d'adolescents que es connecten va a aquestes reunions, xifra que puja fins a 1 de cada 5 a Polònia, Suècia i la República Txeca.

A més, a diversos països, un 15-20% dels adolescents en línia van indicar un cert grau d'angoixa o un sentiment d'incomoditat o amenaça, la qual cosa indica possiblement la proporció dels qui consideren que el risc comporta un cert grau de dany. Les conclusions de l'enquesta paneuropea de l'Eurobaròmetre (2006) indiquen que, segons els seus pares, els infants troben més risc quan es connecten a internet a casa que a l'escola (tot i que això pot ser perquè els pares saben ben poca cosa de l'ús que en fan els seus infants a l'escola). No obstant això, entre aquests infants que utilitzen internet en un cibercafé o a casa d'un amic, aquests també són llocs de risc, segons els pares (sobretot en comparació amb l'ús escolar).

És evident que no totes les experiències dels infants són les mateixes. La nostra anàlisi dels estudis duts a terme en diferents països va assenyalar una sèrie de diferències demogràfiques que majoritàriament són força semblants a tot Europa. En concret, l'ús d'internet augmenta amb l'edat, almenys fins a mitja adolescència, quan l'ús podria arribar al punt àlgid. Per bé que aquesta tendència es manté a tot Europa, als països amb un ús alt, els infants es connecten a internet abans i això repercuteix en el risc, sobretot perquè entre els països de risc alt (vegeu més endavant) figuren els països amb un ús baix i alt. En general, sembla que els adolescents més grans troben més riscos en línia que els infants més joves, per bé que la qüestió sobre com afronten els infants més joves el risc en línia és un aspecte poc estudiat. A gairebé tots els països, les famílies amb un estatus socioeconòmic més alt tenen més probabilitats d'oferir als seus infants accés a internet, la qual cosa dona lloc a un ús més gran o més freqüent entre els infants més afavorits. També sembla que els infants de classes més baixes estan més exposats al risc en línia.

Les conclusions també indiquen que els nois utilitzen internet durant més temps i a més llocs que les noies, i que les noies i els nois no participen en les mateixes activitats en línia: les noies prefereixen les activitats que impliquen comunicació, creació de contingut i col·laboració; els nois prefereixen la competència, el consum i l'acció. També hi ha diferències de gènere en el risc: sembla ser que els nois busquen més contingut ofensiu o violent, accedeixen a contingut pornogràfic o reben enllaços a llocs web pornogràfics, es troben al carrer amb algú que han conegut per internet i donen informació personal; per la seva banda, les noies s'enfaden més davant de continguts ofensius, violents i pornogràfics, xategen més amb estranys, tenen més probabilitats de rebre comentaris sexuals no desitjats i sol·licituds sobre informació personal, però són més cauteloses a l'hora de proporcionar-la a desconeguts; tant els nois com les noies corren risc de patir assetjament en línia.

Les diferències identificades entre els països eren força considerables. Aquestes diferències es van utilitzar per crear una classificació de països en funció de l'ús en línia i el risc dels infants. Tot i que en general els infants europeus tenen cada

Taula 2. Classificació de països a partir del risc en línia dels infants

Risc en línia	Ús d'internet dels infants		
	Baix	Mitjà	Alt
Baix	Xipre Itàlia	França Alemanya	
Mitjà	Grècia Portugal Espanya	Àustria Irlanda	Bèlgica Dinamarca Suècia
Alt	Bulgària	Polònia Eslovènia Rep. Txeca	Estònia Països Baixos Noruega Regne Unit

Font: Hasebrink, Livingstone i Haddon (2008)

cop més accés a internet, les diferències en l'accés i l'ús continuen presents, la qual cosa permet fer una classificació de països a partir del percentatge d'infants que utilitza internet. També és sorprenent la diversitat de les xifres del risc en línia entre els països, la qual cosa indica una classificació de països basada en la probabilitat que tenen els infants d'experimentar un risc en línia. Si ajuntem aquestes dues classificacions, tenim la taula 2.

Aquesta classificació assenyala els punts següents:

- l'ús alt d'internet rarament, o mai, està associat amb un risc baix;
- l'ús baix d'internet pot estar associat amb un risc alt, però no viceversa;
- els països d'ús alt i risc alt són, majoritàriament, països benestants del nord d'Europa;
- les situacions d'ús mitjà i risc alt són característiques dels nous països de la CE, i
- els països del sud d'Europa tendeixen a presentar un risc relativament més baix, tot i que hi ha diferències entre ells.

Si ho formulem d'una altra manera, podríem arribar a la conclusió que, en termes generals:

- Els països del nord d'Europa tendeixen a un "ús alt, risc alt";
- Els països del sud d'Europa tendeixen a un "ús baix, risc variable";
- Els països de l'est d'Europa poden caracteritzar-se per un "nou ús, nou risc".

Per analitzar i començar a explicar les implicacions d'aquesta classificació, analitzem a continuació les conclusions específiques en tres països de característiques diferents.

Regne Unit: ús alt, risc alt

Al Regne Unit, el projecte UK Children Go Online va fer l'any 2004 enquestes a una mostra nacional de 1.511 nois i noies de 9-19 anys, juntament amb 906 pares de nois i noies de 9-17 anys, i va descobrir que la gran majoria d'infants i joves accedeixen a internet, ja sigui a casa (74%) o a l'escola (92%). La major part dels infants i els joves l'utilitzen diàriament (41%) o setmanalment (42%), tan sols un 13% l'utilitza de tant en tant (és a dir, menys d'un cop a la setmana) i un 3% no l'utilitza (Livingstone i Bober 2005). Les famílies amb fills tenen força més probabilitats de tenir accés a internet que altres (Ofcom 2007) i el 2008 el 83% dels nois i noies de 7-16 anys havien obtingut accés a internet des de casa, el 25% dels quals a la seva habitació (ChildWise 2008). Aquestes xifres d'accés i ús relativament altes no comporten que tots els infants siguin "nadius digitals", perquè n'hi ha que encara no tenen experiència o no tenen alfabetització d'internet, en particular la minoria que no disposa d'accés a casa, tot i que no són els únics (Livingstone 2008).

Així, doncs, quins són els riscos que afronten a internet els infants del Regne Unit? L'enquesta de UK Children Go Online feta a nois i noies de 9-19 anys va descobrir que, entre aquells que utilitzaven internet almenys setmanalment, el 57% havia vist pornografia en línia, el 31% havia vist continguts violents i l'11% havia vist contingut racista (Livingstone i Bober 2005). A més, el 31% havia rebut comentaris sexuals per internet i el 28% havia rebut material sexual no sol·licitat. Un tercer grup havia rebut comentaris amenaçadors en línia i el 8% s'havia trobat amb algú que havia conegut per internet. Una anàlisi més minuciosa va revelar que els adolescents que afronten riscos relacionats amb la comunicació per internet tendeixen a sentir-se més insatisfets amb les seves vides i a buscar sensacions; també tendeixen a dir que tenen més confiança a internet que al carrer i a valorar positivament l'anonimat de la comunicació en línia (Livingstone i Helsper 2007). També sembla que els infants indiquen reaccions oposades davant dels riscos d'internet. D'aquells que han tingut contacte amb la pornografia per internet, el 54% diu que no li va molestar, el 14% diu que no li va agradar el que va veure, el 20% va dir que va sentir fàstic i el 8% va dir s'hauria estimat més no haver-ho vist, tot i que el 7% va pensar que era interessant i el 7% en va gaudir. En resum, la meitat diuen no sentir-se afectats, però a una minoria significativa no li va agradar i una cinquena part (sobretot noies i infants més joves) va assenyalar haver sentit fàstic.

En els darrers anys ha augmentat la preocupació al Regne Unit pel ciberassetjament escolar amb el pas de l'assetjament a l'escola a l'assetjament i les amenaces en línia. Ara per ara, sembla que la major part de l'assetjament escolar es continua produint al carrer: segons una enquesta del 2006 feta a 4.772 alumnes escolars, el 69% dels alumnes havien estat assetjats en l'últim any i la meitat dels alumnes assetjats havien patit lesions físiques. No obstant això, el 7% va dir que havia rebut

missatges de correu electrònic/missatges instantanis/missatges de text desagradables o amenaçadors (Bullying UK 2006). L'augment de l'assetjament escolar, però, també augmenta a internet: una enquesta de 770 nois i noies d'11-19 anys va descobrir que el 20% havia estat assetjat per mitjà de text/internet/correu electrònic i que el 73% coneixia la persona, mentre que el 26% no la coneixia; a més, el 10% s'havia fet una foto personal que els feia sentir incòmodes, compromesos o amenaçats, i el 17% va dir que s'havia enviat a altres persones. Per acabar, l'11% va dir que havia enviat un missatge amenaçador o d'assetjament a algú: aquest problema, com altres riscos en línia, empitjora en la mesura que els infants no expliquen a ningú aquestes experiències (NCH/Tesco Mobile 2005).

Un fet sorprenent va ser que, en una àmplia sèrie d'experiències de risc, els pares sempre es quedaven curts en calcular la freqüència amb què els seus fills es trobaven amb aquests riscos. Dit d'una manera més prudent, perquè no podem saber "la veritat" de la qüestió, els infants indiquen nivells força més alts d'experiències en línia problemàtiques del que reconeixen els seus pares. Per exemple, gairebé la meitat (46%) dels nois i noies de 9-19 anys que es connecten a internet almenys un cop a la setmana diuen que han donat informació personal, mentre que només el 5% de pares creu que el seu fill ha revelat informació d'aquest tipus. De la mateixa manera, tot i que, com hem vist, el 57% d'aquests joves ha entrat en contacte amb la pornografia a internet, només el 16% dels seus pares creu que aquest fet s'ha arribat a produir. De nou, tot i que un de cada tres diu haver rebut comentaris desagradables o sexuals per internet, només el 7% de pares creu que el seu fill ha rebut comentaris sexuals, i només el 4% creu que el seu fill ha estat assetjat per internet (Livingstone i Bober 2005).

Aquí trobem una dificultat: els infants i els joves diuen saber més d'internet que els seus pares: el 37% es considera a si mateix "avançat" o "expert" enfront del 15% de pares. Així, doncs, sembla que fins i tot en un país on internet està ben consolidat a la majoria de cases, els pares fan el que poden per gestionar l'ús que els seus fills fan d'internet, o fins i tot estar-ne al corrent. De fet, la incertesa dels pares, combinada amb un canvi cultural ràpid i una considerable pressió governamental i educativa perquè tots els infants estiguin connectats a internet, compliquen força les mesures per garantir una protecció raonable dels infants quan estan connectats.

Alemanya: ús mitjà, risc baix

En comparació amb el Regne Unit, els infants alemanys han tingut menys probabilitats d'accedir a internet. No obstant això, atesa la ràpida difusió actual de l'accés en línia a tots els països europeus, aquesta diferència desapareixerà perquè tots els indicadors corroboren la hipòtesi que gairebé tots els infants i els joves aviat utilitzaran internet, almenys esporàdicament. Segons els resultats preliminars de l'enquesta representativa més recent feta a nois i noies de 12-19 anys (MPFS 2008), el

2008 més de 4 de cada 5 joves (84%) van utilitzar internet almenys diversos cops per setmana. El 71% dels nois i noies de 12-19 anys tenia ordinador propi —per primer cop aquesta xifra era superior a la de televisors (61%)— i el 50% es podia connectar a internet a la seva habitació.

Una diferència important entre Alemanya (i Espanya, vegeu més endavant), d'una banda, i el Regne Unit, de l'altra, està relacionada amb el lloc des d'on els infants utilitzen internet. Segons l'enquesta Safer Internet de l'Eurobaròmetre 2005/2006, els infants del Regne Unit (0-17 anys) tenien clarament més probabilitats d'utilitzar internet a l'escola (58%) que a casa (45%); per als infants alemanys la situació era la inversa (a l'escola: 26%; a casa: 39%; Hasebrink *et al.* 2008). Això podria ser indicatiu d'una política pública menys ambiciosa a Alemanya, amb menys ajudes a l'ús d'internet a les escoles i altres llocs públics (Krotz i Hasebrink 2001). També podria indicar que els pares alemanys estan particularment interessats a afavorir l'ús d'internet per part dels seus fills. En tot cas, com que és probable que els llocs on els infants es connecten a internet estiguin relacionats amb riscos concrets, les condicions dels països per afavorir un ús més segur d'internet són força diferents pel que fa a les possibles experiències perjudicials i els mitjans polítics i pedagògics.

Pel que fa als riscos que els infants alemanys afronten quan estan connectats, les dades empíriques encara no són prou representatives perquè la majoria d'estudis s'han centrat en l'accés, l'ús i les activitats en línia. La manca d'estudis específics sobre els riscos en línia podria explicar el nivell relativament baix de consciència del risc en línia i la classificació d'Alemanya com a "país de risc baix". Una altra raó podria ser que en els darrers anys el discurs públic alemany relacionat amb el risc ha estat dominat per la qüestió dels jocs d'ordinador i la seva influència sobre els comportaments violents. Alguns casos de tirotejos en escoles van disparar aquesta atenció pública cap als jocs. No obstant això, es pot dir que els pares atribueixen un considerable potencial de risc a internet en general i consideren necessària la protecció (principalment legal). Com més joves són els infants, més elevat és el percentatge de pares que afirmen que cal protegir els menors (Schumacher 2005).

Pel que fa a les dades empíriques dels riscos en línia, el 2006 més d'una tercera part dels nois i noies de 12-19 anys que participaven en xats van indicar que havien conegut persones desagradables diverses vegades en una sala de xat (nois: 30%; noies: 44%) (MPFS 2006). El 2007 més de la meitat dels usuaris de sales de xat van rebre peticions de desconeguts per donar la seva adreça, el número de telèfon i el nom (nois: 47%; noies: 59%). En aquest sentit, les noies eren molt més prudentes que els nois: només l'11% (nois: 19%) va donar informació, mentre que el 48% no (nois: 28%) (MPFS 2007). També es van constatar diferències de gènere en relació amb el contingut problemàtic al mòbil (Grimm i Rhein 2007). Els nois eren més conscients que les noies dels vídeos problemàtics amb contingut violent, sexual o nazi. En canvi,

les noies eren més conscients dels vídeos de producció pròpia en què altres persones són apallissades o es mostren en situacions enutjoses.

S'ha prestat un especial interès als riscos relacionats amb l'ús dels mòbils. El 2007 el 87% dels nois i noies de 12-19 anys ja havien sentit a parlar de vídeos de brutalitat i/o pornogràfics als telèfons mòbils (2006: 77%); el 34% (2006: 33%) va afirmar que havia sentit a dir que els seus amics havien rebut aquesta mena de contingut, i el 9% (2006: 7%) va afirmar que ells mateixos havien rebut films violents o sexuals al seu mòbil (MPFS 2006, 2007). La comparació entre el 2006 i el 2007 indica que cada cop es té més coneixement del contingut de brutalitat i/o pornogràfic i també hi ha un lleuger augment de la possibilitat de contactes amb aquest contingut. Gairebé un terç (29% el 2007) dels nois i noies de 12-19 anys ja han vist un vídeo d'una pallissa. Aquesta mena d'experiència està molt relacionada amb el nivell d'educació: mentre que només el 21% d'aquells que tenen un nivell més alt d'educació ha vist vídeos de *happy slapping*, aquesta xifra és del 30% per al nivell mitjà i del 44% per al nivell més baix d'educació. Aquests resultats indiquen que el *happy slapping* és un problema particular en els grups amb menys nivell educatiu.

En resum, les dades empíriques dels riscos en línia i les estratègies d'afrontament relacionades entre els infants i els adolescents alemanys no són gaire representatives. Cal urgentment que els estudis passin de l'accés i l'ús d'internet a la recerca sobre els efectes i els problemes de l'alfabetització. Les conclusions actuals assenyalen el fet que l'ús en línia està augmentant ràpidament. Per tant, els riscos en línia, que es coneixen a partir d'altres països amb unes taxes de difusió d'internet més altes, estan passant a formar part de la vida quotidiana dels infants.

Espanya: ús baix, risc mitjà

Segons l'índex de disponibilitat de xarxa (NRI, sigles en anglès de *Networked Readiness Index*) del 2007-2008, Espanya ocupa el 16è lloc de 19 països de l'Europa occidental. Les taxes de penetració de les TIC a Espanya són sistemàticament més baixes que la mitjana dels països de la UE (45% enfront del 66% per a totes les famílies; 55% enfront del 66% per a les famílies amb fills), excepte en l'accés a internet de banda ampla, en què la seva taxa de penetració és més alta i més pròxima a la mitjana de la UE (39% enfront del 42%) (Eurostat 2007). Els estudis indiquen que l'ús d'internet varia per edat: el 7% dels nois i noies d'11 anys, el 26% dels nois i noies de 14 anys i el 58% dels nois i noies de 17 anys utilitzen internet (Red.es 2007).

El 2007, el 62% dels infants entre 10 i 15 anys accedien a internet a casa, el 56% a l'escola, el 33% a casa d'un amic o un parent, el 21% en llocs públics, el 16% en un cibercafé i el 4% en altres llocs (INE 2007). La mitjana de temps dedicat a internet és força alta: entre els nois i noies de 12-21 anys amb

accés a internet a casa, la mitjana d'ús diari és de 163 minuts (17 hores a la setmana) i 2 de cada 3 indiquen que es connecten cada dia. El que és intrigant és que bona part de l'ús, sobretot dels nois i noies de 15-17 anys, és posterior a les 11 pm. Entre els usuaris, el 37% utilitza internet per a la interacció social, el 21% l'utilitza per jugar i entretenir-se, el 19% l'utilitza per buscar informació, el 14% per a activitats de consum (comprar articles o baixar música o jocs) i el 8% l'utilitza per obtenir informació sobre ocupació o per buscar feina. La majoria (70%) d'aquests nois i noies de 12-21 anys diuen que tenen sota control l'ús que fan d'internet, però el 21% diu que probablement l'utilitza massa i el 4% confessa que hi està enganxat (Fundación Sistema 2006).

Hi ha poques dades sobre els riscos en línia a Espanya, però la recerca mostra que tot i que la majoria (78%) diu que mai no quedaria amb ningú amb qui hagués contactat per internet, el 18% va dir que sí que acudiria a una trobada així. La majoria (91%) també diu que mai no enviaria un missatge a algú per fer-lo sentir incòmode ni utilitzaria una base de dades privada per obtenir informació privada, el 85% diu que mai no visitaria llocs web pornogràfics i el 83% diu que mai no entraria al compte de correu electrònic d'algú o al seu lloc web privat. En termes generals, només l'11% expressa temor pel que fa a internet (Fundación Sistema 2006).

En general, els infants no consideren el contingut sexual o violent com un risc potencial, tot i que tendeixen a evitar el contingut pornogràfic perquè moltes vegades està relacionat amb els virus. Els infants no consideren que el contingut violent sigui impactant perquè no creuen que el material que es troba a internet sigui pitjor que les imatges que es mostren diàriament a la televisió. L'assetjament escolar s'entén fonamentalment com una qüestió d'abús cara a cara i no com una cosa relacionada amb internet. Per tant, les preocupacions dels infants sobre internet no se centren tant en el contingut o el contacte perjudicial com en els possibles atacs de virus. Altres estan preocupats per la possibilitat que algú els robi la seva contrasenya. No obstant això, el contacte amb estranys planteja el tercer origen de risc percebut, especialment per als infants més petits, que temen ser enganyats per algú que es faci passar per una altra persona, i les noies de 12 a 14 anys, que són conscients del risc al qual poden estar exposades quan utilitzen una càmera web.

Els pares són molt més conscients dels riscos que els seus fills poden trobar quan utilitzen internet i són ells els qui recalquen als seus fills que no han de donar cap informació personal ni posar-se en contacte amb desconeguts per internet. No obstant això, els nivells d'alfabetització informàtica dels pares són força baixos³ Tot i que certs estudis indiquen un ús elevat de la tecnologia de filtratge per part de les famílies espanyoles (el 45% de les famílies amb fills de 10-15 anys, segons INE 2007), altres estudis indiquen xifres molt més baixes: en sis reunions de grup amb nois i noies de 12-17 anys, només un adolescent tenia un filtre (Garitaonandia i Garmendia 2007).⁴ La major part del control parental es basa a restringir el temps

que els fills poden dedicar a l'ordinador, perquè es percep com una cosa que els distrau a l'hora de fer els deures, no pas perquè els pares estiguin preocupats per la naturalesa de les activitats en línia dels seus fills.

Implicacions per a la recerca i la política

En el pensament occidental sobre la infància, l'ansietat pel risc ha esdevingut "un tret constant i omnipresent de la consciència quotidiana" (Jackson i Scott 1999: 88). Aquesta ansietat es reflecteix sens dubte en les preocupacions dels pares europeus sobre l'ús d'internet per part dels seus fills i això podria arribar a perjudicar l'objectiu de la política europea pel que fa a la societat de la informació, és a dir, el foment de l'ús d'internet a tota la societat.⁵ Així, la qüestió de la consciència de seguretat a internet i la prevenció del risc té un lloc cada cop més destacat en l'agenda de la política pública europea. Aquesta agenda s'ha de basar, al seu torn, en la recerca empírica per tal d'aportar una avaluació ajustada a la realitat del grau i la naturalesa del risc real que afronten els infants i els joves quan es connecten a internet.

Aquest article informa sobre la classificació dels tipus de risc en línia que ha desenvolupat la xarxa EU Kids Online i la utilitza per revisar les dades empíriques disponibles. Aquestes dades revelen, en primer lloc, que certs tipus de risc que mereixen atenció política no han estat gaire estudiats: els riscos comercials, per exemple, o els riscos associats amb llocs web d'autolesions o suïcidis. Aquests riscos desatesos, més els nous riscos associats, per exemple, amb la divulgació de la tecnologia mòbil i el sorgiment del ciberassetjament escolar, són prioritats en la futura agenda de recerca, juntament amb la necessitat d'actualitzar les dades actuals relacionades amb els riscos de contingut i contacte agressiu o sexual. Als països on les dades són escasses —entre els quals Alemanya i Espanya— aquesta és una prioritat particular.⁶ En segon lloc, es pot concloure que, en els casos en què s'ha dut a terme recerca a la majoria de països, l'experiència en línia a Europa presenta trets comuns. L'ordre de classificació dels riscos presentats anteriorment —que van de l'experiència molt comuna de revelar informació personal a l'experiència relativament poc comuna de trobar-se amb algú que s'ha conegut per internet— és semblant a tots els països. En tercer lloc, sembla ser que hi ha variacions significatives entre països pel que fa a l'experiència del risc en línia, fet que convida a fer una anàlisi detallada de les condicions d'ús d'internet als diferents països.

Aquest article ha presentat el Regne Unit com una societat on l'elevat ús comporta, d'una banda, grans oportunitats en línia per als infants, però, de l'altra, l'experiència de nivells relativament alts de risc en línia. Atesa la consolidació de la cultura de la connexió a internet, sembla que l'experiència dels riscos ha esdevingut una cosa corrent precisament perquè moltes persones han guanyat confiança en l'exploració dels continguts i els serveis que ofereix internet. El projecte UK Children Go Online

va descobrir que com més oportunitats s'aprofiten, més riscos es troben, i viceversa (Livingstone i Helsper, en premsa). Diversos factors expliquen aquesta situació: en primer lloc, la quantitat ingent de material que hi ha disponible en línia en llengua anglesa, a part del que es produeix al Regne Unit; en segon lloc, en comparació amb molts altres països europeus, el sistema educatiu del Regne Unit ja fa temps que promou amb força l'accés i l'ús d'internet a totes les escoles, sovint per davant de l'accés des de casa (Krotz i Hasebrink 2001).⁷ Si aquesta correlació positiva entre oportunitat i riscos també es dona en altres països, això complicarà les intervencions polítiques, ja que els intents per incrementar les oportunitats de connexió a internet (educació, participació, creativitat, etc.) podrien augmentar els riscos, mentre que els intents per evitar aquests riscos moltes vegades el que fan és limitar l'ús d'internet i, per tant, restringir les oportunitats (Livingstone i Helsper, en premsa). No obstant això, avui els nivells de risc en línia són més baixos a molts països europeus, entre els quals Espanya i Alemanya. Tal com mostra la classificació de països de la taula 2, no hi ha necessàriament una relació entre la quantitat d'ús i la quantitat de risc, tot i que és previsible que a mesura que augmentin els nivells d'ús d'internet a Espanya i Alemanya, entre altres països, serà més probable que els infants es trobin amb riscos en línia.

En la nostra anàlisi de la recerca empírica sorprèn l'absència de la qüestió de l'afrontament: tot i que hi ha disponible certa informació esporàdica sobre les estratègies d'afrontament que els infants utilitzen quan es troben amb el risc en línia (Eurobaròmetre 2007), no s'han estudiat sistemàticament ni —i aquest és un fet significatiu— se n'ha avaluat l'eficàcia (Staksrud i Livingstone, en premsa). Una reacció força habitual en molts nois i noies és recórrer als amics quan alguna cosa no va bé a internet; recórrer als pares per buscar orientació només és una característica dels infants més joves. Una de les raons que assenyalen és el temor que els pares restringeixin l'ús d'internet si els comenten algun problema.

La recerca internacional també revela diferències en les estratègies dels pares a l'hora d'intervenir en l'ús d'internet per part dels fills. L'anàlisi de l'enquesta de l'Eurobaròmetre també va demostrar que, de tots els països, aquells en què un percentatge més elevat de pares afirmen que els seus fills han vist contingut perjudicial tendeixen a ser aquells en què els pares creuen que els seus fills tenen menys capacitat d'afrontar possibles trobades perjudicials (Hasebrink, Livingstone i Haddon 2008).⁸ Això indica que, a mesura que augmenten les experiències nacionals amb el risc en línia, els pares perden confiança en la preparació dels seus fills per afrontar aquests riscos. Això indica clarament que la sensibilització i l'orientació pel que fa a les respostes adequades al risc —tant per als pares com per als fills— continua sent un requisit fins i tot quan internet s'ha popularitzat.

Suposant que el grau de mediació practicada amb la televisió revela la disposició dels pares a intervenir en els mitjans de comunicació domèstics, la recerca posa de manifest la diferèn-

cia entre la mediació que els pares fan amb la televisió (on se senten competents) i la que fan amb internet (on no se senten qualificats, encara que els riscos siguin més grans). A Àustria, Itàlia, Polònia, Portugal, Eslovènia i Espanya, els pares dels usuaris d'internet estableixen més regles per a la televisió que per a internet. A Dinamarca, Estònia, els Països Baixos i Suècia, els pares estableixen més regles per a internet que per a la televisió. A Bèlgica, Alemanya, Grècia, Irlanda i el Regne Unit, les regles dels pares són més o menys equivalents. En resum, a molts dels països amb un risc alt, els pares interveuen en l'ús d'internet més que en el de la televisió. Als països amb un ús baix, en canvi, és més probable que intervinguin en la televisió, la qual cosa indica un desajustament de la regulació als països amb un ús baix (és a dir, els pares estan més disposats a intervenir, perquè ja ho fan amb la televisió, però no tenen la informació o les aptituds necessàries per intervenir amb internet en una mesura semblant).

A més de l'agenda pública sobre l'ús d'internet per part dels infants, tenim el recent reconeixement que els infants de vegades no són tan sols les víctimes de les trobades de risc, sinó que també poden ser-ne els autors. El ciberassetjament escolar, sobretot, ha anat guanyant importància ràpidament en la llista de preocupacions dels pares i els polítics. Al Regne Unit, el corpus de recerca empírica ja dona forma i orienta les intervencions normatives endegades a les escoles per intentar sensibilitzar i reduir el ciberassetjament escolar.⁹ A Alemanya, amb una difusió relativament més baixa de l'accés i l'ús d'internet, el discurs públic sobre els riscos potencials encara està dominat pels riscos de contingut, sobretot els que estan relacionats amb la violència (de nou un contrast amb el Regne Unit, on els riscos de contingut que capten l'atenció pública estan relacionats sobretot amb la pornografia). En aquest sentit, la política europea pot treure bones lliçons de la recerca duta a terme a l'Amèrica del Nord, on les recents conclusions revelen que els autors de l'assetjament escolar o les amenaces per internet també solen ser, ells mateixos, víctimes d'abusos (Ybarra *et al.* 2006); seria fals traçar una frontera clara entre víctimes i autors.

Com ja deu haver quedat clar, també és difícil traçar una línia entre el foment dels mitjans i els pànics públics en relació amb els riscos en línia i un cert grau d'autocomplaença, de vegades evident tant entre els pares com entre els fills, així com les autoritats d'alguns països. Per exemple, la tendència dels joves espanyols a preocupar-se únicament pels virus o les contrasenyes robades indica la necessitat d'una major consciència dels riscos de contingut, contacte i conducta. En canvi, l'elevada ansietat d'alguns pares britànics, estimulada per la premsa sensacionalista, es podria reduir, potser amb campanyes de sensibilització sobre les estratègies constructives d'afrontament i fomentant una conversa oberta entre pares i fills. No tan sols fa falta més recerca, sinó també un programa de sensibilització contextualitzat i actualitzat a tots els països. En darrer lloc, volem posar de manifest que en alguns països,¹⁰ i també en l'àmbit europeu,¹¹ s'han posat en marxa debats per part de la

indústria i els reguladors en el sentit que la reducció del risc no s'ha de deixar del tot en mans dels fills i els pares; encara s'ha de determinar fins a quin punt l'entorn en línia pot ser menys arriscat per als infants.

Notes

- 1 Aquest article es basa en la tasca de la xarxa EU Kids Online (<<http://www.eukidsonline.net>>), finançada pel Programa Safer Internet Plus de la Comunitat Europea. Volem mostrar el nostre reconeixement especial als membres de la xarxa que van contribuir al Work Package 3: Verónica Donoso, Cédric Fluckiger, Jos de Haan, Leslie Haddon, Lucyna Kirwil, Yiannis Laouris, Bojana Lobe, Jivka Marinova, Helen McQuillan, Kjartan Olafsson, Pille Pruulmann-Vengerfeldt, Katia Segers, José Alberto Simões, Vaclav Stetka, Liza Tsaliki, Anna Van Cauwenberge i Thomas Wold.
- 2 La xarxa EU Kids Online analitza les conclusions d'estudis fets a 21 estats membres sobre com utilitzen els infants i els joves internet i les noves tecnologies en línia. Aquesta col·laboració de tres anys té per objectiu identificar conclusions comparables arreu d'Europa i avaluar les influències socials, culturals i normatives que afecten les oportunitats i els riscos d'internet per tal de donar forma a una normativa. Aquesta xarxa està localitzant les dades disponibles, identificant les millors pràctiques en la metodologia de recerca, localitzant deficiències i identificant els factors que conformen la capacitat de les institucions de recerca europees.
- 3 Casats amb fills de menys de 18 anys, el 34,3% utilitza internet gairebé cada dia i el 51,2% almenys un cop per setmana. "Encuesta de hábitos y prácticas culturales en España 2006-2007", Ministeri espanyol de Cultura, <<http://www.mcu.es/estadisticas/index.html>>
- 4 Vegeu també "Estudio sobre seguridad en el uso de las nuevas tecnologías de la información y la comunicación entre los menores", Centro Tecnológico de la Información y la Comunicación (<<http://www.asturiastelecentros.com/internetyfamilia>>).
- 5 Vegeu la Declaració Ministerial de Riga sobre les TIC per a una societat inclusiva del 2006, signada per 34 països europeus, a <http://ec.europa.eu/information_society/events/ict_riga_2006/doc/declaration_riga.pdf>.
- 6 De fet, un dels estudis esmentats anteriorment (Fundación Sistema 2006) va fer algunes preguntes sobre el risc relacionat amb les pautes de comportament, però la pregunta es va formular d'una manera que probablement comportava un càlcul de les xifres inferior al real. Les afirmacions que començaven amb "Jo mai no..." probablement animaven els infants a ocultar aspectes del seu comportament quan utilitzaven internet en lloc de dir la veritat.
- 7 El 2006, gairebé totes les escoles tenien connexió a internet, amb una mitjana de 231 ordinadors connectats per escola de secundària (BESA 2006); la política actual és oferir suport econòmic i tècnic per animar la quarta part restant de famílies amb infants a connectar-se a internet.
- 8 Com s'exposa a Hasebrink et al. (2008), els infants d'Àustria,

Bèlgica, Xipre, Dinamarca, França, Alemanya i el Regne Unit tenen una alta capacitat d'afrontament; els de Bulgària, Estònia, Grècia, Portugal i Espanya tenen una baixa capacitat d'afrontament (els països intermedis són la República Txeca, Irlanda, Polònia, Eslovènia i Suècia). A tots els països, les conclusions sobre l'afrontament estan negativament correlacionades amb la percepció dels pares que el seu fill ha trobat contingut perjudicial a internet, la qual cosa indica que els països d'alt risc tendeixen a tenir una percepció menor de la capacitat d'afrontament, i vice-versa. Val a dir que aquesta correlació no es manté a nivell individual (és a dir, no es pot dir que si un pare afirma que el seu fill ha trobat contingut perjudicial, aquest pare també tingui més probabilitats de pensar que el seu fill té capacitat d'afrontament).

- 9 Vegeu, per exemple, http://www.dcsf.gov.uk/pns/DisplayPN.cgi?pn_id=2007_0212>.
- 10 Al Regne Unit, per exemple, el 2008 es va posar en marxa un nou Consell del Regne Unit per a la Seguretat dels Infants a Internet. <http://www.dcsf.gov.uk/pns/DisplayPN.cgi?pn_id=2008_0215>.
- 11 Vegeu el programa EC Safer Internet Plus, a http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/index_en.htm>.

Bibliografia

- BESA. *Information and Communication Technology in UK State Schools*. Londres: British Educational Suppliers Association, 2006.
- BULLYING UK. *The National Bullying Survey 2006*. North Yorkshire: Bullying UK, 2006.
- CHILDWISE. *ChildWise Monitor. The Trends Report*. Norwich: SMRC ChildWise, 2008.
- EUROBAROMETER. *Eurobarometer 64.4 – Special No. 250: Safer Internet*. Luxemburg: European Commission: Directorate General Information Society and Media, 2006.
- EUROBAROMETER. *Safer Internet for Children: Qualitative Study in 29 European countries*. Luxemburg: European Commission, 2007.
- FUNDACIÓN SISTEMA; TEZANOS, J. F. *Estudio sociológico sobre el uso de Internet en las familias*. Madrid: Fundación Sistema, 2006.
- GARITAONANDIA, C.; GARMENDIA, M. *How Young People Use the Internet: Habits, Risks and Parental Control*. <<http://www.eukidsonline.net>>, 2007
- GRIMM, P.; RHEIN, S. *Slapping, Bullying, Snuffing! Zur Problematik von gewalthaltigen und pornographischen Videoclips auf Mobiltelefonen von Jugendlichen* (Sobre el fenomen dels vídeos violents i pornogràfics per als telèfons mòbils dels adolescents). Berlín: Vistas, 2007.

- HASEBRINK, U.; LIVINGSTONE, S.; HADDON, L. *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online. EU Kids Online Deliverable D3.2 for the EC Safer Internet plus programme*. Londres: LSE, 2008.
- Instituto Nacional de Estadística (INE). *Encuesta sobre Equipamiento y Uso de Tecnologías de la Información y Comunicación en los hogares 2007. Uso de TIC de los niños de 10 a 15 años*. <<http://www.ine.es/jaxi/tabla.do?path=/t25/p450/a2007/10/&file=04069.px&type=pcaxis&L=0>>, 2007.
- JACKSON, S.; SCOTT, S. Risk anxiety and the social construction of childhood. A: D. LUPTON (ed.), *Risk and sociocultural theory: New directions and perspectives* (pàg. 86-107). Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- KROTZ, F.; HASEBRINK, U. "Who are the new media users?" A: S. LIVINGSTONE; M. BOVILL (Eds.), *Children and Their Changing Media Environment: A Comparative European Study* (pàg. 245-262). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 2001.
- LIVINGSTONE, S. "Internet literacy: Young people's negotiation of new online opportunities." A: T. MCPHERSON (ed.), *Unexpected outcomes and innovative uses of digital media by youth* (pàg. 101-121). Cambridge: The MIT Press 2008.
- LIVINGSTONE, S.; BOBER, M. *UK Children Go Online: Final report of key project findings*. Londres: London School of Economics and Political Science, 2005.
- LIVINGSTONE, S.; HELSPER, E. J. Taking risks when communication on the Internet: the role of offline social-psychological factors in young people's vulnerability to online risks. *Information, Communication & Society*, 10(5), 619-643, 2007.
- LIVINGSTONE, S.; HELSPER, E. J. (en premsa). Balancing opportunities and risks in teenagers' use of the internet: The role of online skills and family context. *New Media & Society*.
- LOBE, B.; LIVINGSTONE, S.; HADDON, L. *Researching Children's Experiences Online across Countries: Issues and Problems in Methodology*. 2007.
- MPFS (MEDIENPÄDAGOGISCHER FORSCHUNGSVERBUND SÜDWEST). *JIM-Studie 2006. Jugend, Information, (Multi-)Media. Basisuntersuchung zum Medienumgang 12- bis 19-Jähriger* (JIM-Study 2006. Youth, information, (multi-)media. Media use of 12 to 19 year olds). Stuttgart: MPFS, 2006. <<http://www.mpfs.de>>
- MPFS. *JIM-Studie 2007. Jugend, Information, (Multi)Media. Basisuntersuchung zum Medienumgang 12- bis 19-Jähriger* (JIM-Study 2007. Youth, information, (multi-)media. Media use of 12 to 19 year olds). Stuttgart: MPFS, 2007. <<http://www.mpfs.de>>
- MPFS. *Erste Ergebnisse der JIM-Studie 2008 vorgestellt* (Primers resultats de l'estudi de JIM 2008). Nota de premsa 03/08, 2 d'octubre del 2008. <<http://www.mpfs.de>>
- NCH/TESCO MOBILE. *Putting U in the picture: Mobile bullying survey, 2005*.
- OFCOM. *OFCOM's Submission to the Byron Review. Annex 5: The Evidence Base - The Views of Children, Young People and Parents*. Londres: Office of Communications, 2007.
- RED.ES. *Perfil sociodemográfico de los internautas: Análisis de datos INE. Segundo semestre 2006*. [s.l]: MITYC, 2007.
- SCHUMACHER, G. Jugendmedienschutz im Urteil der Bevölkerung. Ergebnisse einer repräsentativen Umfrage im November 2004 (La protecció dels menors tal com la percep la societat. Resultats d'una enquesta representativa el novembre del 2004). *Media Perspektiven*, 2005(2), 70-75, 2005.
- STAKSRUD, E.; LIVINGSTONE, S.; HADDON, L. *What Do We Know About Children's Use of Online Technologies? A Report on Data Availability and Research Gaps in Europe*, 2007.
- STAKSRUD, E.; LIVINGSTONE, S. (en premsa). Children and online risk: Powerless victims or resourceful participants? *Information, Communication and Society*.
- YBARRA, M. L.; MITCHELL, K. J.; WOLAK, J.; FINKELHOR, D. Examining Characteristics and Associated Distress Related to Internet Harassment: Findings From the Second Youth Internet Safety Survey. *Pediatrics*, 118(4), e1169-1177, 2006.